

Personligt ombud

[singlepic id=80 w=585 h=414]

En företrädare till hundra procent, på egna villkor

Personer med psykisk ohälsa kan frivilligt och gratis få ett personligt ombud. För att få hjälp till den vård och det stöd de själva anser sig behöva.

Text och bild: Linn Johansson | Från [SocialPolitik nr 1/2012](#) | [Prenumerera](#)

Men fortfarande inte i alla kommuner fungerat utan mitt personliga ombud. Nu har jag en trygghet, jag vet att jag kan vända mig till Ylva om det är något. Helt ärligt fattar jag inte hur jag klarade mig innan, säger Inger med eftertryck.

Hon har haft psykisk ohälsa sedan 20-årsåldern. Idag är hon 71 år. Ingers depressioner och ångest kommer i skov; i perioder mår hon bättre, i andra perioder sämre. De senaste tjugo åren har hon även drabbats av tvångssyndrom och har svårt att kasta saker. Det var via organisationen RSMH – Riksförbundet för Social och Mental Hälsa – som Inger fick tipset och nu har hon haft PO i över tio år.

– Livet blir lätt övermäktigt och oroligt för mig. Jag behöver känna trygghet och förtroende, och det gör jag för mitt ombud. Jag har inga anhöriga så detta stöd är extra viktigt.

Inger och hennes ombud Ylva Landin har stödsamtal varje vecka. Ylva har också hjälpt henne med överklagan av beslut kring boendestöd samt i kontakter med myndigheter; både med psykiatrin och med socialtjänsten. Det har varit av oerhörd betydelse för Inger.

– Jag har så dåliga erfarenheter av och förtroende för dessa myndigheter, särskilt socialtjänsten. Jag skulle inte ens gått dit om det inte vore för att Ylva kan följa med. Jag har svårt att prata för min sak och upplever att jag inte blir riktigt

tagen på allvar på grund av min psykiska ohälsa. Men med mitt ombuds hjälp kan jag faktiskt påverka min situation och mitt liv.

[singlepic id=81 w=585 h=353]

Ylva Landin har arbetat som PO i snart tio år och beskriver sitt jobb som både inspirerande och tragiskt.

– Det är mer regel än undantag att personer inte har de insatser eller annat som de har rätt till när jag träffar dem. Men det kan såklart bero på olika saker; att de inte blivit erbjudna eller krävt det, eller att de inte är motiverade just då. Men ofta lyckas vi hjälpa till att tillgodose de behov och rättigheter som finns.

Ylva beskriver sitt arbete som väldigt varierat. Ena dagen kan det handla om att följa med på ett tandläkarbesök eller möte hos socialtjänsten, den andra kan det istället röra sig om hjälp att diskutera ekonomi eller meningen med livet. Ylva återkommer ofta till fördelarna med att inte vara en myndighet.

– För oss är de inte rädda, säger hon. Det de berättar för oss berättar de sällan för andra. Då kan vi gå i spetsen, och med personens godkännande berätta för exempelvis en läkare hur det ligger till. Då får läkaren i sin tur en helhetsbild som gör att han eller hon snabbare kan ge rätt hjälp.

Målgruppen för PO är personer med psykisk ohälsa som är 18 år eller äldre, som har betydande och bestående handlingssvårigheter på viktiga livsområden. Det ska finnas ett omfattande behov av vård, stöd och service eller behov av långvarig kontakt med socialtjänst, psykiatri och andra myndigheter.

– Vi ska nå dem som har det sämst, understryker Ylva. Vi tittar inte så mycket på diagnoserna utan mera på hur de faktiskt har det och hur de mår. Ibland måste vi hjälpa dem att få en diagnos, eller rätt diagnos, så att de i sin tur kan få den hjälp de har rätt till. Vi tar oss tid till alla, kollar om de tillhör målgruppen och gör de inte det så lotsar

vi dem vidare till rätt instans.

Antingen tar brukaren kontakt med PO-Skåne för att få ett ombud. Ofta är det anhöriga, hyresvärdar, kronofogden eller någon annan myndighet som tipsar. Men PO-Skåne bedriver också uppsökande verksamhet.

– Min erfarenhet är att det går snabbt att skapa ett förtroende, säger Ylva Landin. Många befinner sig i utanförskap. Vi hjälper dem in i systemet, så att de får det som de har rätt till. Man skulle kunna tro att myndigheter som socialtjänsten skulle tycka att det är jobbigt att vi är med på möten, men vi har bara fått positiva reaktioner. Många gånger sker missförstånd på grund av att personen är rädd eller paranoid. Vi kan efter mötet i lugn och ro hjälpa till att förstå vad som egentligen blev sagt eller bestämt. Det gör att också socialtjänsten kan lita på att det de sagt verkligen når fram. Det blir en trygghet för alla parter.

Jag träffar Ylva över en fika, precis så som hon kan träffa de personer som hon har kontakt med. PO-Skånes ombud har nämligen inte några kontor.

– Det skiljer oss från de ombud som är anställda av kommunen. Vi anser att kontor symboliserar en maktposition, vi vill vara tydliga med att vi inte är ytterligare en myndighet. Därför träffar vi brukarna hemma hos dem eller på stan, och jobbar en del hemifrån. Det gör att vi fortare skapar allians och därigenom förändring, menar Ylva.

PO-Skåne är en organisation för fristående personliga ombud vars syfte är att ta till vara brukares och anhörigas erfarenheter och kunskaper. Verksamheten startade i RSMH-Skånes regi som ett av tio statligt finansierade försöksprojekt 1995. År 2000 permanentades den i den nya organisationen PO-Skåne, som bildades gemensamt av Skåneavdelningarna inom RSMH och Schizofreniförbundet. Det är bara kommunerna som kan söka statliga medel till personliga ombud, men kommunerna kan sedan välja att sluta avtal med en fristående entreprenör som exempelvis PO-Skåne.

Både ombud i kommunal regi och inom P0-Skåne ska arbeta fristående från myndigheter och vårdgivare, men Ylva tror att det är svårare att trycka på kommunen i olika frågor när man är anställd i kommunen.

– Vi som utomstående organisation kan nog stå på oss mer när det gäller exempelvis överklagningar. Vi biter ju inte den hand som föder oss, har inga dubbla lojaliteter och på det sättet tror jag det är lättare för oss.

Det finns inget ansökningsförfaranden eller några blanketter inom P0-Skåne. Det ska vara lätt att ta kontakt, även för brukare som kan vara svåra att nå ut till men som kanske allra bäst behöver ett ombud. Många är rädda för administrativa procedurer och därför sker både inledning och avslutning av en P0-kontakt muntligen.

En anställd inom P0-Skåne arbetar väldigt fritt och har möjlighet att förlägga sina 40 arbetstimmar hur han eller hon vill. Inger tycker dock att en organiserad och uttalad helgtjänstgöring hade gjort livet tryggare.

– Jag vet att jag alltid kan vända mig till Ylva, men samtidigt vill man ju inte vara till besvär på helgen. Då hade det varit skönt att kunna kontakta någon som faktiskt har en helgtjänst.

P0-Skåne ställer krav på att deras ombud har högskoleutbildning – för att kunna möta tjänstemän inom kommun eller landsting på en någorlunda jämbördig nivå och för att kunna vara insatt i aktuell lagstiftning. Majoriteten av ombuden är socionomer, men även jurister förekommer.

– Vi ser det ur ett rättighetsperspektiv, säger **Maths Jespersen**, en av initiativtagarna bakom P0-Skåne. P0 är till för att stärka patienternas rättigheter genom att få stöd att driva igenom saker som de vill. Idag råder en stark obalans i makten mellan den enskilde och vården. P0 ger stöd och styrka att själv ta itu med sitt liv, ofta sker verkliga vändpunkter.

Maths menar att kärnpunkten i verksamheten är att man företräder brukaren och ingen annan; inte de anhöriga, inte

kommunen, inte grannen. I detta ligger även att man som PO ska vara beredd att ligga lågt och inte gripa in i det som personen själv inte vill, även om många andra runt omkring önskar det.

– Det är inte alltid som brukaren har samma prioriteringar som socialtjänsten. För den enskilde är det kanske viktigare att skära ner på antalet mediciner eller diskutera existentiella frågor än att ordna sysselsättning eller en annan bostad. Man prioriterar olika och här ska PO stå helt på den enskildes sida.

Under tre år, i samband med psykiatrireformen i mitten av 90-talet, bedrevs både kommunala och organisationsbaserade försöksverksamheter med personliga ombud på tio orter i landet. Socialstyrelsens utvärdering av de tio försöksverksamheterna visade goda resultat för brukarna.

– Det var ett av de förslag i reformen som verkligen har bäring och ger föränderliga effekter, både ekonomiskt och för den enskilda brukaren. Utvärderingen visar att kostnaderna går upp i början för kommunen eftersom ombuden hjälper personen att få tillgång till rättigheter som man inte utnyttjat, men efter ett par år sjunker kostnaderna eftersom personerna klarar sig bättre själva, menar Maths.

År 2000 gav regeringen i uppdrag åt Socialstyrelsen och länsstyrelserna att bygga upp och utveckla permanenta och landsomfattande verksamheter med personliga ombud. Men det har inte följts av någon lagstiftning om att PO är en skyldighet för varje kommun, vilket innebär att många fortfarande saknar PO.

– Det finns alltså indikationer i olika riktning, sammanfattar Maths.

Samtidigt som statliga stimulansmedel fortsätter att betalas ut och Socialstyrelsen vill utöka verksamheten till att inbegripa även neuropsykiatriska funktionshinder så saknas den lag som skulle införa PO i hela landet.

– Min förhoppning, säger Ylva, är att kommuner som inte ännu

har ombud satsar på det. Människor ska inte få må så fruktansvärt dåligt som många gör – alla måste ha en chans. Inger vill också se fler ombud, för att de kan komma in tidigt och på så sätt bidra till stora förändringar i människors liv. När jag ber henne beskriva PO med tre ord, säger hon:
– Viktigt, viktigt, viktigt! Viktigt för mig, viktigt för många andra, viktigt eftersom ombuden företräder oss till 100 procent – på våra villkor och efter våra behov.

linn.johansson at gmail.com

Denna artikel finner du i [Socialpolitik 1-2012](#)

– *Andra artiklar ur samma nummer:*

- » Sluta sätt unga tjejer på rättspsyki!
- » Brukarinflytande på riktigt
- » Pillerindustrin avslöjad
- » Kultur som kraft och utveckling

[Beställ en prenumeration »](#)